

Т. А. Непокупна,
к. е. н., доцент, доцент кафедри політекономії,
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4688-5954>

І. С. Гетало,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності "Економіка",
факультет комп'ютерних наук, математики, фізики та економіки,
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-2280-0235>

DOI: 10.32702/2306-6814.2026.9.358

ФІНАНСОВА ПОВЕДІНКА ДОМОГОСПОДАРСТВ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ: ІНТЕГРАЦІЯ ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ПІДХОДІВ

Т. Непокупна,
PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Political Economy, Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University
I. Hetalo,
Master's student in Economics, Faculty of Computer Science, Mathematics, Physics and Economics,
Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

HOUSEHOLD FINANCIAL BEHAVIOR UNDER UNCERTAINTY: INTEGRATION OF THEORETICAL AND CONCEPTUAL APPROACHES

У статті досліджено теоретико-концептуальні підходи до аналізу фінансової поведінки домогосподарств в умовах невизначеності. Розкрито еволюцію наукових уявлень про фінансову поведінку від класичних і неокласичних теорій до поведінкових, інституційних та сучасних макроекономічних моделей. Проаналізовано положення кейнсіанської теорії споживання, гіпотези постійного доходу, теорії життєвого циклу, теорії очікуваної корисності, поведінкові концепції, зокрема теорії перспектив, ментального обліку та обмеженої раціональності. Окрему увагу приділено теоріям ризику і невизначеності, адаптивним моделям споживання, інституційному підходу та впливу VUCA-середовища і цифровізації на фінансові рішення домогосподарств. Обґрунтовано, що в умовах зростаючої невизначеності фінансова поведінка домогосподарств набуває адаптивного, обережного і контекстно зумовленого характеру. Запропоновано авторське групування теоретичних підходів за логікою пояснення механізмів прийняття фінансових рішень, що дозволяє інтегрувати різні концепції в єдину аналітичну рамку. Визначено, що таке поєднання раціональних, поведінкових, інституційних і адаптивних підходів забезпечує повніше розуміння фінансової поведінки домогосподарств у сучасних умовах.

The article examines theoretical and conceptual approaches to the analysis of household financial behavior under conditions of heightened uncertainty. It explores the evolution of scientific perspectives on financial decision-making from classical and neoclassical theories to behavioral, institutional, and modern macroeconomic models. The study analyzes key concepts, including Keynesian consumption theory, the permanent income hypothesis, Modigliani's life-cycle theory, expected utility theory, as well as behavioral approaches such as prospect theory, mental accounting, and bounded rationality.

Special attention is paid to theories of risk and uncertainty, adaptive consumption models (buffer-stock and precautionary savings), the institutional approach, and the impact of the VUCA environment and digitalization on household financial decisions. It is argued that under increasing uncertainty, household financial behavior acquires a more adaptive, cautious, and context-dependent character.

A central contribution of the paper is the author's original grouping of theoretical approaches according to the logic of financial decision-making mechanisms under uncertainty. Five interrelated conceptual groups are distinguished: (1) intertemporal optimization group (focusing on rational consumption smoothing), (2) cognitive-behavioral group (emphasizing psychological deviations and heuristics), (3) risk-uncertainty group (highlighting the role of ambiguity and Knightian uncertainty), (4) adaptive-dynamic group (buffer and precautionary savings models), and (5) institutional-contextual group (role of institutions, VUCA conditions, and digital transformation). This classification allows for the integration of diverse concepts into a unified analytical framework.

The findings demonstrate that only a comprehensive synthesis of these approaches provides a fuller understanding of household financial behavior in contemporary uncertain environments. The proposed framework enhances the explanatory power of economic theory and creates a basis for further empirical research and policy recommendations aimed at strengthening household financial resilience.

Ключові слова: фінансова поведінка домогосподарств, невизначеність, ризик, споживання, заощадження, поведінкова економіка, інституційний підхід, VUCA-середовище, цифровізація.

Key words: household financial behavior, uncertainty, risk, consumption, savings, behavioral economics, institutional approach, VUCA environment, digitalization.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Сучасні соціально-економічні трансформації, посилені енергетичними кризами, глобальними шоками, війнами, політичною та макроекономічною нестабільністю, формують середовище підвищеної невизначеності, що робить фінансову поведінку домогосподарств чутливою до змін. Фінансова поведінка домогосподарств зазнає глибоких трансформацій, які охоплюють усі сфери прийняття економічних рішень: споживання, заощадження, інвестування, боргову поведінку, управління ризиками тощо. Невизначеність майбутніх доходів, витрат, інфляції та доступу до кредитних ресурсів зумовлює необхідність коригування споживчих і заощаджувальних стратегій, структури інвестиційних рішень. Ці зміни мають як раціональний, так і поведінковий характер.

Водночас існуючі теоретичні підходи до аналізу фінансової поведінки домогосподарств не забезпечують її цілісного пояснення в умовах зростаючої невизначеності, оскільки переважно зосереджуються на окремих аспектах прийняття економічних рішень. Це зумовлює необхідність їх систематизації та інтеграції в єдину аналітичну рамку.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблематика фінансової поведінки домогосподарств є предметом дослідження широкого кола науковців у межах різних економічних теорій. Класичні та неокласичні теорії споживання і заощаджень, представлені у працях Дж. М. Кейнса, М. Фрідмана, Ф. Модільяні, заклали теоретичні основи аналізу фінансових рішень домогосподарств, акцентуючи увагу на ролі доходів, міжчасового вибору та раціональної оптимізації. Подальший розвиток цих підходів пов'язаний із дослід-

женнями у сфері теорії очікуваної корисності та аналізу ризику (Дж. фон Нейман, О. Моргенштерн, Ф. Найт).

Водночас сучасні дослідження дедалі більше акцентують увагу на поведінкових аспектах фінансових рішень. Значний внесок у розвиток поведінкової економіки зробили Д. Канеман, А. Тверські, Р. Талер, Г. Саймон, які обґрунтували вплив когнітивних обмежень, евристик і психологічних чинників на економічну поведінку. Питання фінансової поведінки в умовах невизначеності також розглядаються у працях, присвячених теоріям ризику та невизначеності, у сучасних макроекономічних моделях споживання, зокрема концепції превентивних і буферних заощаджень (К. Керролл, А. Дітон).

Окремий напрям досліджень пов'язаний із вивченням ролі інституційного середовища (Д. Норт, О. Вільямсон), впливу сучасних соціально-економічних трансформацій, цифровізації та VUCA-середовища на фінансову поведінку домогосподарств. Водночас, незважаючи на значний обсяг наукових напрацювань, питання інтеграції різних теоретичних підходів до пояснення фінансової поведінки домогосподарств в умовах невизначеності залишається недостатньо дослідженим, що зумовлює актуальність нашого дослідження.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є узагальнення та інтеграція теоретико-концептуальних підходів до аналізу фінансової поведінки домогосподарств в умовах невизначеності та формування цілісної аналітичної рамки дослідження механізмів прийняття фінансових рішень.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретичне підґрунтя аналізу фінансової поведінки домогосподарств в умовах невизначеності формують класичні, неокласичні, поведінкові, адаптивні та інституційні підходи. Їх систематизація дозволяє перейти від

ізолюваного опису окремих концепцій до інтегрованої аналітичної рамки, що враховує як раціональні механізми оптимізації, так і реальні когнітивні, інституційні та контекстні обмеження.

Класична та неокласична парадигми акцентують увагу на раціональній міжчасовій оптимізації. Дж. М. Кейнс [1] розглядав поточний дохід як головний детермінант споживання, вводячи функцію споживання та граничну схильність до споживання. За умов невизначеності цей підхід пояснює "парадокс ощадливості": зростання превентивних заощаджень призводить до скорочення сукупного попиту. Водночас модель Кейнса є статичною і недостатньо враховує роль довгострокових очікувань у тривалих кризах.

Гіпотеза постійного доходу М. Фрідмана [2] та теорія життєвого циклу Ф. Модільяні [3] розвивають ідею згладжування споживання протягом життя за рахунок очікуваного довгострокового доходу. У невизначеному середовищі вони передбачають формування превентивних і буферних заощаджень як механізм захисту від шоків доходу, інфляції чи втрати роботи. Однак обидві теорії ґрунтуються на припущенні повної раціональності та стабільних очікувань, що суттєво обмежує їхню застосовність, коли домогосподарства не здатні точно прогнозувати майбутній дохід і часто діють за принципом "краще перестраховатися".

Теорія очікуваної корисності Дж. фон Неймана та О. Моргенштерна [4] моделює раціональний вибір через максимізацію суб'єктивної корисності. Розмежування ризику (об'єктивні ймовірності) та невизначеності (суб'єктивні очікування) уточнює межі її застосування. У реальній практиці домогосподарства здебільшого стикаються саме з невизначеністю, що зумовлює підвищену обережність і перевагу ліквідних активів. Емпіричні парадокси Алле та Еллсберга [5] свідчать про систематичні відхилення від раціональної моделі в умовах неоднозначності, що обмежує застосування теорії в сучасних VUCA-середовищах.

Незважаючи на значний потенціал класичних і неокласичних теорій, вони обмежено відображають реальну поведінку домогосподарств в умовах глибокої невизначеності. Це зумовлює звернення до поведінкових, адаптивних та інституційних підходів.

Поведінкова економіка, сформована на перетині економіки і психології, пояснює реальну поведінку з урахуванням когнітивних обмежень і психологічних чинників. Теорія перспектив Д. Канемана і А. Тверські [6] показує асиметричне сприйняття втрат і вигравів та широке використання евристик. Теорія ментального обліку Р. Талера [7—8] пояснює суб'єктивну сегментацію ресурсів на умовні "рахунки", що в умовах невизначеності посилює формування "захисних" резервів і обмежує гнучкість використання коштів, але водночас підвищує відчуття фінансової безпеки та здатність адаптуватися на певний час до економічних шоків. Теорія обмеженої раціональності Г. Саймона [9—10] доводить, що економічні агенти прагнуть не максимізації, а задовільного результату (satisficing), застосовуючи спрощені стратегії та опираючись на попередній досвід. У контексті невизначеності ці підходи особливо цінні, оскільки краще пояснюють підвищену обережність і консервативні стратегії домогосподарств.

Теорії ризику та невизначеності поглиблюють розуміння процесу прийняття рішень у нестабільному середовищі. Ф. Найт [11] здійснив принципове розмежування між ризиком (кількісна оцінка ймовірностей) і невизначеністю (відсутність об'єктивних ймовірностей). Це розмежування має фундаментальне значення, оскільки саме в умовах невизначеності поведінкові реакції домогосподарств стають найбільш вираженими — зростає схильність до заощаджень, перевага надається ліквідним активам, а інвестиційна активність згортається. Подальший розвиток проблематики пов'язаний із роботою Д. Еллсберга [12], який показав, що індивіди уникають не лише ризику, а й неоднозначності (ambiguity). Ефект Еллсберга пояснює, чому домогосподарства часто віддають перевагу більш передбачуваним, хоча й менш дохідним рішенням. У сукупності ці теорії добре пояснюють обережну поведінку — зниження споживання, формування превентивних заощаджень, згортання інвестиційної активності в умовах невизначеності, проте недостатньо враховують макроекономічні та інституційні детермінанти.

Сучасні макроекономічні моделі споживання інтегрують фактори невизначеності, ризику та обмежень ліквідності. Теорія буферних заощаджень К. Керролла [13—14] розглядає накопичення "фінансового буфера" як адаптивну реакцію на ризики втрати доходу. Доповненням виступає теорія превентивних заощаджень А. Дітона [15—16], яка підкреслює, що зростання невизначеності стимулює самострахування через збільшення заощаджень. Ці моделі також враховують наявність обмежень ліквідності, що ускладнюють можливість запозичення і змушують домогосподарства більше покладатися на власні ресурси. У контексті фінансової поведінки це проявляється у підвищеній схильності до заощаджень, скороченні споживання та формуванні стабілізаційних фінансових резервів, що дозволяє домогосподарствам адаптуватися до умов нестабільного економічного середовища та знижувати вразливість до зовнішніх шоків. Обмеження цих моделей полягає у недостатній увазі до інституційних бар'єрів і поведінкових викривлень.

Інституційний підхід акцентує увагу на ролі формальних і неформальних інститутів. Д. Норт [17] обґрунтував, що інститути як "правила гри" структурують взаємодію, знижують невизначеність і формують стимули до певних моделей поведінки. О. Вільямсон [18] виокремлював роль трансакційних витрат. В умовах невизначеності інституційні фактори стають визначальними: низька довіра до фінансових установ зумовлює переорієнтацію на готівку та валюту або альтернативні активи, тоді як ефективні інститути сприяють довгостроковому плануванню та інвестиційній активності.

Концепція VUCA-середовища [19] характеризує сучасний соціально-економічний простір високою мінливістю, невизначеністю, складністю та неоднозначністю. У таких умовах традиційні моделі раціонального планування втрачають свою здатність пояснювати логіку вибору поведінкових моделей. Фінансова поведінка домогосподарств набуває короткострокового характеру, посилюється перевага ліквідних активів, зростає роль адаптивних стратегій і психологічних чинників (страх втрат, недовіра, уникнення ризику). Це призводить до консервативних фінансових рішень і обмеження участі в складних інструментах.

Цифрова фінансова поведінка домогосподарств сформувалася під впливом *fintech* і охоплює рішення, що здійснюються за допомогою різних цифрових інструментів [20—21]. Теоретичне підґрунтя становлять модель прийняття технологій Ф. Девіса [22] та уніфікована теорія прийняття і використання технологій (UTAUT) [23]. Цифровізація знижує транзакційні витрати та розширює доступ до послуг, але водночас посилює імпульсивність, надмірну впевненість і чутливість до інформаційних шоків. В умовах невизначеності цифрові інструменти можуть виконувати як стабілізуючу, так і дестабілізуючу роль.

Узагальнення розглянутих теоретичних підходів дозволяє відійти від традиційної класифікації за приналежністю до наукових шкіл і згрупувати їх за логікою пояснення механізмів прийняття фінансових рішень домогосподарствами в умовах невизначеності. Це дає змогу не лише систематизувати різноспрямовані концепції, а й виявити їхню взаємодоповнюваність, що особливо важливо для розуміння складної, багатогранної природи фінансової поведінки домогосподарств у сучасному нестабільному середовищі.

Наше групування включає п'ять взаємопов'язаних концептуальних груп. Перша група — міжчасова оптимізаційна — об'єднує теорії, у межах яких фінансова поведінка домогосподарств трактується як результат раціонального міжчасового вибору, спрямованого на максимізацію корисності та згладжування споживання протягом життя. До неї належать кейнсіанська функція споживання, гіпотеза постійного доходу, теорія життєвого циклу та теорія очікуваної корисності. Ці підходи дозволяють формалізувати вплив поточних і очікуваних доходів, процентних ставок та інших економічних змінних на структуру споживання і заощаджень. Однак їхній пояснювальний потенціал суттєво обмежується припущенням повної раціональності та недостатнім урахуванням високої невизначеності майбутнього.

Друга група — когнітивно-поведінкова — включає підходи, що акцентують увагу на когнітивних обмеженнях і систематичних відхиленнях від раціональної моделі. Це поведінкова економіка загалом, теорія перспектив, теорія ментального обліку та концепція обмеженої раціональності. Вони пояснюють, як евристичні, асиметричне сприйняття втрат і вигадів, сегментація ресурсів та принцип задовільного результату (*satisficing*) впливають на реальні фінансові рішення. У контексті невизначеності ці теорії особливо цінні, оскільки розкривають психологічні механізми, що зумовлюють підвищену обережність і консервативні стратегії домогосподарств.

Третя група — ризико-невизначенісна — фокусується безпосередньо на ролі невизначеності як основного чинника економічної поведінки. Вона включає концепції розмежування ризику і невизначеності, а також уникнення неоднозначності. У межах цих підходів фінансова поведінка домогосподарств визначається не стільки параметрами доходу, скільки рівнем невизначеності та неоднозначності інформації, що зумовлює формування обережних стратегій, перевагу ліквідних активів і переорієнтацію на більш передбачувані фінансові рішення.

Четверта група — адаптивно-динамічна — охоплює сучасні макроекономічні моделі, зокрема теорії буферних і превентивних заощаджень. Тут фінансова поведінка розглядається як динамічний процес постійного коригування рішень у відповідь на зміну зовнішніх умов і негативні шоки. Домогосподарства формують буферні

та запобіжні резерви, оптимізують структуру активів і адаптують споживання з метою мінімізації ризиків та підтримання стабільності власного добробуту.

П'ята група — інституційно-контекстуальна — підкреслює визначальну роль зовнішнього середовища та контекстуальних факторів. До неї входять інституційні теорії, концепція VUCA-середовища та теорія цифрової фінансової поведінки. У цих рамках фінансова поведінка домогосподарств формується під впливом як формальних інститутів і правил, так і неформальних норм, а також трансформацій, пов'язаних із цифровізацією та високою мінливістю сучасного соціально-економічного простору.

Таким чином, сучасне розуміння фінансової поведінки домогосподарств в умовах зростаючої невизначеності не може бути адекватно пояснене в межах однієї теоретичної конструкції. Воно формується на перетині класичних, неокласичних, поведінкових, адаптивних та інституційних підходів. Запропоноване нами групування теоретичних концепцій за логікою механізмів прийняття рішень дозволяє систематизувати різноспрямовані ідеї в єдину аналітичну рамку. Така інтеграція суттєво розширює пояснювальний потенціал теорій, дає змогу краще відобразити масштабний і багатогранний характер фінансових стратегій домогосподарств та підвищує аналітичну цінність досліджень, особливо в контексті країн, що зазнають тривалих макроекономічних і воєнних шоків.

Слід зазначити, що отримані теоретичні узагальнення створюють підґрунтя для емпіричного аналізу фінансової поведінки домогосподарств у конкретному соціально-економічному контексті. Особливої актуальності це набуває в Україні, де в умовах перманентної полікризи — тривалої макроекономічної нестабільності, збройної агресії РФ, інфляційних коливань та інституційних трансформацій — формуються специфічні адаптивні моделі фінансової поведінки населення.

Так, на основі результатів опитування домогосподарств Полтавської області, проведеного нами на початку 2024 року [24], можна говорити про виразну адаптивну модель, яка поєднує кілька характеристик: домінування раціоналізації споживання та звуження витрат до базового рівня (особливо високою є частка витрат на харчування); переважання стратегії виживання над накопиченням (низький рівень заощаджень, недовіра до фінансових інститутів, короткостроковий горизонт планування); посилення соціально орієнтованих витрат (підтримка ЗСУ та внутрішньо переміщених осіб), що формує нетипову для класичних моделей поведінку солідарності; суттєві відмінності між міськими та сільськими домогосподарствами; а також поєднання раціональних і поведінкових факторів (песимізм, емоційні рішення та неекономічні мотиви, пов'язані з війною).

Отже, в умовах воєнної невизначеності в Полтавській області сформувалася адаптивна модель фінансової поведінки, яка характеризується раціоналізацією витрат, обмеженням споживання, низькою схильністю до заощаджень та високим рівнем соціальної солідарності. Цей приклад підтверджує практичну релевантність запропонованої інтегративної теоретичної рамки.

ВИСНОВКИ

Проведений аналіз теоретико-концептуальних підходів до фінансової поведінки домогосподарств в

умовах невизначеності дозволив систематизувати існуючі концепції та запропонувати авторську інтегративну рамку їх розгляду.

Класичні та неокласичні теорії (кейнсіанська функція споживання, гіпотеза постійного доходу, теорія життєвого циклу, теорія очікуваної корисності) ефективно описують раціональні механізми міжчасової оптимізації та згладжування споживання, проте їх потенціал суттєво обмежується припущенням повної раціональності та недостатнім урахуванням високої невизначеності. Поведінкові підходи (теорія перспектив, ментальний облік, обмежена раціональність) розкривають когнітивні обмеження, евристики та психологічні чинники, що посилюють обережність домогосподарств у нестабільному середовищі. Теорії ризику і невизначеності акцентують роль неоднозначності як важливого драйвера обережної поведінки, адаптивно-динамічні моделі (буферні та превентивні заощадження) пояснюють механізми постійного коригування рішень під впливом шоків, а інституційно-контекстуальні підходи підкреслюють визначальну роль зовнішнього середовища, VUCA-факторів та цифровізації.

Запропоноване нами групування теоретичних підходів за логікою механізмів прийняття фінансових рішень — міжчасова оптимізаційна, когнітивно-поведінкова, ризико-невизначенісна, адаптивно-динамічна та інституційно-контекстуальна групи — дозволяє сформувати цілісну аналітичну рамку. Така інтеграція раціональних, поведінкових, адаптивних та інституційних компонентів суттєво розширює пояснювальний потенціал теорій і дає змогу адекватніше відобразити багатогранний характер фінансової поведінки домогосподарств у сучасних умовах зростаючої невизначеності.

Отримані узагальнення створюють підґрунтя для подальших емпіричних досліджень. Особливої актуальності вони набувають для України, де тривала макроекономічна нестабільність, воєнні ризики та інституційні трансформації формують специфічні адаптивні моделі фінансової поведінки населення, що поєднують раціоналізацію споживання, обмеження витрат до базового рівня, низьку схильність до заощаджень та високий рівень соціальної солідарності (як це зафіксовано в опитуванні домогосподарств Полтавської області [24]).

Результати дослідження можуть бути використані для розробки ефективної державної політики підтримки фінансової стійкості домогосподарств, підвищення фінансової грамотності населення та формування інструментів пом'якшення негативного впливу невизначеності на споживачу та заощаджувальну активність. Подальші дослідження доцільно спрямувати на емпіричну верифікацію запропонованої інтегративної рамки в різних регіональних і соціально-економічних контекстах.

Література:

1. John Maynard Keynes. The General Theory Of Employment Interest And Money. Macmillan And Co., Limited. 1936. URL: https://archive.org/details/bmshri.generaltheoryofe0000john_f3y1 (дата звернення 18.03.2026).
2. Milton Friedman. A Theory of the Consumption Function. Published by Mohan Primalam, Oxford. 1957. URL: <https://surl.li/Isoatm> (дата звернення 20.03.2026).
3. Franco Modigliani. Nobel 1985. Life Cycle Theory of Savings: What influences our saving behavior? URL: <https://surl.li/wksfkd> (дата звернення 21.03.2026).

4. John von Neumann, Oskar Morgenstern. Game Theory and Economic Behavior. URL: <https://surl.li/qynfwf> (дата звернення 22.03.2026).

5. Isaac Levi. The Paradoxes of Allais and Ellsberg. April 1986. Economics and Philosophy. 2(01):23-53. URL: <https://surl.li/mcdvid> (дата звернення 22.03.2026).

6. Daniel Kahneman and Amos Tversky. Prospect Theory: An Analysis of Decision under Risk. Econometrica. Volume 47. March 1979. Number 2. URL: <https://courses.washington.edu/pbafhall/514/514%20Readings/ProspectTheory.pdf> (дата звернення 19.03.2026).

7. Richard Thaler. Mental Accounting and Consumer Choice. URL: <https://surl.li/wwxjur> (дата звернення 26.03.2026).

8. Richard Thaler. Mental Accounting Matters. URL: <https://people.bath.ac.uk/mnsrf/Teaching%202011/Thaler-99.pdf> (дата звернення 26.03.2026).

9. Herbert A. Simon. A Behavioral Model of Rational Choice. 1955. URL: <https://surl.li/tjpuph> (дата звернення 28.03.2026).

10. Herbert A. Simon. Models of man: social and rational. John Wiley & Sons, inc., New York. 1957. URL: <https://archive.org/details/modelsofman0000herb> (дата звернення 28.03.2026).

11. Frank H. Knight. Risk, Uncertainty and Profit. 1921. URL: <https://fraser.stlouisfed.org/files/docs/publications/books/risk/riskuncertaintyprofit.pdf> (дата звернення 18.03.2026).

12. Daniel Ellsberg. Risk, Ambiguity, and the Savage Axioms. August 1961. URL: <https://scispace.com/pdf/risk-ambiguity-and-the-savage-axioms-4aoyk4iwdi.pdf> (дата звернення 10.03.2026).

13. Christopher D. Carroll. Buffer-Stock Saving and the Life Cycle/Permanent Income Hypothesis. URL: https://www.nber.org/system/files/working_papers/w5788/w5788.pdf (дата звернення 17.03.2026).

14. Christopher D. Carroll. The Buffer-Stock Theory of Savin: gome Macroeconomic Evidence. URL: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/1992/06/1992b_bpea_carroll_hall_zeldes.pdf (дата звернення 17.03.2026).

15. Angus Deaton. Saving and Liquidity Constraints. URL: <https://surl.li/umwpma> (дата звернення 25.03.2026).

16. Angus Deaton. Understanding Consumption. Oxford [England]: Clarendon Press; New York: Oxford University Press. 1992. URL: <https://archive.org/details/understandingcon0000deat/page/n7/mode/2up> (дата звернення 25.03.2026).

17. Douglass C. North. Institutions, Institutional Change and Economic Performance. Cambridge; New York: Cambridge University Press. 1990. URL: <https://archive.org/details/institutionsinst0000nort/page/n3/mode/2up> (дата звернення 24.03.2026).

18. Oliver E. Williamson. The economic institutions of capitalism: firms, markets, relational contracting. New York: Free Press; London: Collier Macmillan. 1985. URL: <https://archive.org/details/economicinstitut0000will/page/n5/mode/2up> (дата звернення 29.03.2026).

19. Q. Who first originated the term VUCA (Volatility, Uncertainty, Complexity and Ambiguity)? URL: <https://usawc.libanswers.com/ahc/faq/84869> (дата звернення 01.04.2026).

20. Давиденко Н. М., Лемішко О. О. Вплив цифровізації на фінансову поведінку українських домогосподарств. Сталий розвиток економіки. 2025. № 3 (54). DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-54-31> (дата звернення 08.04.2026).

21. Шевченко, Б., & Петренко, Р. (2025). Фінансові інструменти як детермінанти конкурентних переваг у логістичних системах. Адаптивне управління: теорія і практика. Серія Економіка, 21 (42). URL: [https://doi.org/10.33296/2707-0654-21\(42\)-04](https://doi.org/10.33296/2707-0654-21(42)-04) (дата звернення 08.04.2026).

22. Fred D. Davis. Perceived Usefulness, Perceived Ease of Use, and User Acceptance of Information Technology. September 1989 MIS Quarterly 13(3):319-339. URL: <https://surl.li/fgutux> (дата звернення 03.04.2026).

23. Unified Theory 1 & 2 & extension (UTAUT). URL: <https://surl.li/hjtlwn> (дата звернення 05.04.2026).

24. Непокупна Т. А., Яковенко Л. І., Шевченко Б. О., Сакало О. Є., Сухорада В. В. Особливості споживчої поведінки домогосподарств в умовах невизначеності (емпіричне дослідження). Ефективна економіка. № 4. 2024. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/3509> (дата звернення 10.04.2026).

References:

1. Keynes, J. M. (1936), The general theory of employment, interest and money, Macmillan And Co., Limited, New York, USA, Available at: https://archive.org/details/bmsrj.generaltheoryofe0000john_f3y1 (Accessed 18.03.2026).

2. Friedman, M. (1957), A Theory of the Consumption Function, Published by Mohan Primalam, Oxford, UK, available at: <https://surl.li/isoatm> (Accessed 20.03.2026).

3. Modigliani, F. (1985), "Life Cycle Theory of Savings: What influences our saving behavior?", Nobel, available at: <https://surl.li/wksfdk> (Accessed 21.03.2026).

4. von Neumann, J. and Morgenstern, O. (1944), "Game Theory and Economic Behavior", available at: <https://surl.li/qynfwf> (Accessed 22.03.2026).

5. Levi, I. (1986), "The Paradoxes of Allais and Ellsberg", Economics and Philosophy, vol. 2(01), pp. 23—53, available at: <https://surl.li/mcdvid> (Accessed 22.03.2026).

6. Kahneman, D. & Tversky, A. (1979), "Prospect Theory: An Analysis of Decision under Risk", Econometrica, Econometric Society, vol. 47 (2), pp. 263—291, available at: <https://courses.washington.edu/pbafhall/514/514%20Readings/ProspectTheory.pdf> (Accessed 19.03.2026).

7. Thaler, R. (1985), "Mental Accounting and Consumer Choice", available at: <https://surl.li/wwxjur> (Accessed 26.03.2026).

8. Thaler, R.H. (1999), "Mental accounting matters", available at: <https://people.bath.ac.uk/mnsrf/Teaching%202011/Thaler-99.pdf> (Accessed 26.03.2026).

9. Simon, H.A. (1955), "A Behavioral Model of Rational Choice", available at: <https://surl.li/tjpuph> (Accessed 28.03.2026).

10. Simon, H.A. (1957), Models of man: social and rational, John Wiley & Sons, inc., New York, USA, available at: <https://archive.org/details/modelsofman0000herb> (Accessed 28.03.2026).

11. Knight, F. H. (1921), "Risk, Uncertainty and Profit", available at: <https://fraser.stlouisfed.org/files/docs/>

publications/books/risk/riskuncertaintyprofit.pdf (Accessed 18.03.2026).

12. Ellsberg, D. (1961), "Risk, Ambiguity, and the Savage Axioms", available at: <https://scispace.com/pdf/risk-ambiguity-and-the-savage-axioms-4aoyk4-iwdi.pdf> (Accessed 10.03.2026).

13. Carroll, C. D. (1996), "Buffer-Stock Saving and the Life Cycle/Permanent Income Hypothesis", available at: https://www.nber.org/system/files/working_papers/w5788/w5788.pdf (Accessed 17.03.2026).

14. Carroll, C. D. (1992), "The Buffer-Stock Theory of Savin: gome Macroeconomic Evidence", available at: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/1992/06/1992b_bpea_carroll_hall_zeldes.pdf (Accessed 17.03.2026).

15. Deaton, A. (1991), "Saving and Liquidity Constraints", available at: <https://surl.li/umwpma> (Accessed 25.03.2026).

16. Deaton, A. (1992), Understanding Consumption, Oxford University Press, Oxford, Clarendon Press, New York, available at: <https://archive.org/details/understandingcon0000deat/page/n7/mode/2up> (Accessed 25.03.2026).

17. North, D. (1990), Institutions, Institutional Change and Economic Performance, Cambridge University Press, Cambridge, UK, available at: <https://archive.org/details/institutionsinst0000nort/page/n3/mode/2up> (Accessed 24.03.2026).

18. Williamson, O. E. (1985), The Economic Institutions of Capitalism: Firms, Markets, Relational Contracting, Free Press, New York, USA, available at: <https://archive.org/details/economicinstitut0000will/page/n5/mode/2up> (Accessed 29.03.2026).

19. USAWC (2021), "Q. Who first originated the term VUCA (Volatility, Uncertainty, Complexity and Ambiguity)?", available at: <https://usawc.libanswers.com/ahec/faq/84869> (Accessed 01.04.2026).

20. Davydenko N. M., Lemishko O. O. (2025), "The impact of digitalization on the financial behavior of Ukrainian households", Stalyj rozvytok ekonomiky, vol. 3 (54). DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-54-31>

21. Shevchenko, B., & Petrenko, R. (2025), "Financial instruments as determinants of competitive advantages in logistics systems", Adaptivne upravlinnia: teoriia i praktyka. Seriya Ekonomika, vol. 21 (42). [https://doi.org/10.33296/2707-0654-21\(42\)-04](https://doi.org/10.33296/2707-0654-21(42)-04)

22. Davis, F. (1989), "Perceived Usefulness, Perceived Ease of Use, and User Acceptance of Information Technology", MIS Quarterly, vol. 13, pp. 319—340, available at: <https://surl.li/fgutux> (Accessed 03.04.2026).

23. Venkatesh (2003), "Unified Theory 1 & 2 & extension (UTAUT)", available at: <https://surl.li/hjtlwn> (Accessed 05.04.2026).

24. Nepokupna, T. A., Yakovenko, L. I., Shevchenko, B. O., Sakalo, O. Ye., Sukhorada, V. V. (2024), "Characteristics of household consumer behaviour under uncertainty (empirical study)", Efektyvna ekonomika, vol. 4, available at: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/3509> (Accessed 10.04.2026).

Отримано редакцією журналу / Received: 21.04.26

Прорецензовано / Revised: 30.04.26

Дата публікації / Published: 12.05.26